

Η διδασκαλία μιας διδακτικής ενότητας της ελληνικής νοηματικής γλώσσας (Ε.Ν.Γ.) στο πλαίσιο του αναλυτικού προγράμματος γλωσσικής διδασκαλίας

Μαρία Μερτζάνη
University of Bristol
M.Mertzani@bristol.ac.uk

Abstract

This paper presents one lesson of Greek Sign Language (GSL) according to the principles of bilingual education for the deaf. These principles were established by the Hellenic Ministry of Education and the Pedagogic Institute in the first publication of the curricula for deaf students. For the purposes of this paper, the Modern Greek curriculum of secondary education has been chosen since the objectives and the teaching material needed for the learning of GSL have not yet been developed. It is suggested that the teaching of GSL within the present curriculum of Modern Greek will enable deaf students to understand the differences and similarities of both languages, from a linguistic and cultural perspective.

Keywords: Greek Sign Language (GSL), sign language teaching, GSL lesson

1. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών γλωσσικής διδασκαλίας και η Ε.Ν.Γ

Μετά το Ν2817/2000 ο οποίος αναγνωρίζει την ελληνική νοηματική γλώσσα (Ε.Ν.Γ.) ως τη φυσική γλώσσα στην εκπαίδευση των κωφών παιδιών όλων των σχολικών βαθμίδων, το Υπουργείο Παιδείας μαζί με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο προχώρησαν στη σύνταξη ειδικού Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών (Α.Π.Σ.) για τα σχολεία και τα τμήματα ένταξης κωφών και βαρηκόων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στο πλαίσιο του 2^{ου} Επιχειρηματικού Προγράμματος Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. 2), όπου προβλέπεται η ενσωμάτωση και η διδασκαλία της Ε.Ν.Γ. στη δίγλωσση εκπαίδευση των κωφών μαθητών (2004). Ωστόσο, μέχρι σήμερα (2005), δεν έχει δημοσιευτεί η γενική και ειδική στοχοθεσία του Α.Π.Σ. για τη διδασκαλία της Ε.Ν.Γ. ως κύριας γλώσσας και δεν έχει ακόμα τυπωθεί και διανεμηθεί το ειδικό διδακτικό υλικό, όπως προβλέπεται από το Α.Π.Σ¹.

Στα προγράμματα δίγλωσσης εκπαίδευσης γλωσσική διδασκαλία σημαίνει τη διδασκαλία της ομιλούμενης ως δεύτερης γλώσσας και της νοηματικής ως πρώτης, φυσικής γλώσσας των κωφών παιδιών (Mooges 1996; Marschark 1997). Με την εισαγωγή τους στο σχολείο τα παιδιά μαθαίνουν αρχικά να χρησιμοποιούν τους μηχανισμούς της φυσικής τους γλώσσας, της νοηματικής και μετά της ομιλούμενης (π.χ. της νέας ελληνικής) στη γραπτή της μόνο μορφή, ως δεύτερης γλώσσας. Το ελληνικό σχολείο για πολλά χρόνια έδωσε και εξακολουθεί να δίνει έμφαση στην ανάπτυξη της ελληνικής στην προφορική της κυρίως μορφή. Η εμμονή στον

---

¹ Β. Κουρμπέτης, Προσωπική επικοινωνία, 21 Απριλίου 2005, Centre for Deaf Studies, University of Bristol, U.K.

«προφορισμό» είχε σαν αποτέλεσμα τη διαμόρφωση ενός σχολικού περιβάλλοντος που παρέχει μειωμένα ερεθίσματα για την ανάπτυξη των δυο γλωσσών ως δυο ξεχωρών και ισότιμων γλωσσικών συστημάτων και τη συνακόλουθη καθυστέρηση των παιδιών στη σχολική μάθηση.

Στόχος του παρόντος κειμένου είναι να παρουσιάσει μία διδακτική ενότητα της Ε.Ν.Γ. με βάση το ισχύον Α.Π.Σ. για τη γλωσσική διδασκαλία στο Γυμνάσιο. Η εκπαιδευτική εμπειρία δείχνει ότι το Α.Π.Σ. στις σχολικές μονάδες κωφών δεν ακολουθείται πιστά. Πολλά μαθήματα παραλείπονται, όπως για παράδειγμα το μάθημα «Αρχαία ελληνική γραμματεία από το πρωτότυπο» και οι διδακτικές ώρες που περισσεύουν αφιερώνονται στη διδασκαλία της γραμματικής και σύνταξης της Νέας Ελληνικής, σύμφωνα με τις ανάγκες των μαθητών και ύστερα από ατομική πρωτοβουλία και υπόδειξη του εκπαιδευτικού. Έχοντας ως γνώμονα αυτή την πραγματικότητα, παρουσιάζεται ως εναλλακτική πρόταση, η εισαγωγή και η ενσωμάτωση της Ε.Ν.Γ. στο ισχύον Α.Π.Σ. διδασκαλίας της νεοελληνικής γλώσσας. Επισημαίνεται ότι η ένταξη της Ε.Ν.Γ. ως αντικειμένου διδασκαλίας δε σημαίνει την αλλαγή του ισχύοντος Α.Π. αλλά την τροποποίησή του ως προς την κατανομή των διδακτικών ωρών στο πλαίσιο του παρόντος ωρολογίου προγράμματος.

Η διδασκαλία της Ε.Ν.Γ. μπορεί να επιτευχθεί ακολουθώντας το ωρολόγιο πρόγραμμα του μαθήματος «Νεοελληνική γλώσσα και Γραμματεία» όλων των τάξεων του Γυμνασίου. Για το σκοπό του παρόντος κειμένου, επιλέχθηκε το αντίστοιχο μάθημα της Α΄ Γυμνασίου, το οποίο σύμφωνα με τις γενικές οδηγίες για τη διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων (2002) προβλέπονται 5 διδακτικές ώρες την εβδομάδα, δίνοντας το σύνολο των 65 διδακτικών ωρών όπως τις παρουσιάζει ο Πίνακας 1. Οι μαθητές σε αυτό το μαθησιακό επίπεδο μπορούν να διδαχθούν τη δομή και τη σύνταξη της Ε.Ν.Γ. συγκρίνοντάς τη με τη νέα ελληνική, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η διδασκαλία της Ε.Ν.Γ. θα στηρίζεται αποκλειστικά στα μορφοσυντακτικά φαινόμενα που παρουσιάζει η νέα ελληνική.

Πίνακας 1. Οι ενότητες του μαθήματος «Νεοελληνική Γλώσσα για το Γυμνάσιο. Τεύχος Α΄», οι διδακτικές ώρες και τα μορφοσυντακτικά φαινόμενα

Ενότητες	δ.ω.	Γλωσσικά στοιχεία
Ενότητα 1: Επικοινωνία-Κώδικες	5	
Ενότητα 2: Σχολείο-Μαθητής	4	
Ενότητα 3: Η μουσική	5	Παράγραφος, περίοδος, πρόταση, λέξη, συλλαβή. Φθόγγοι-γράμματα, φωνήεντα, σύμφωνα, το φώνημα, δίψηφα, δίφθογοι
Ενότητα 4: Άνθη. Κήποι	5	Η λειτουργία των λέξεων μέσα στην πρόταση. Το ονοματικό και το ρηματικό μέρος της πρότασης.
Ενότητα 5: Τόποι	5	Μορφές του ονοματικού και του ρηματικού μέρους της πρότασης.
Ενότητα 6: Εργασία-Επάγγελμα	4	Απλή, επαυξημένη, σύνθετη και ελλειπτική πρόταση
Ενότητα 7: Θέατρο-Τσίρκο	5	Ο συνταγματικός και παραδειγματικός άξονας
Επαναληπτικές ασκήσεις	2	
Ενότητα 8: Η θάλασσα	4	Τα είδη των προτάσεων. Η σύνδεση και ο χωρισμός των προτάσεων μιας περιόδου
Ενότητα 9: Μουσεία	4	Κατηγορίες και παρεπόμενα του ουσιαστικού

<i>Ενότητα 10:</i> Η μαγειρική	4	Κλίση αρσενικών, θηλυκών, ουδετέρων και ιδιόκλητων ουσιαστικών
<i>Ενότητα 11:</i> Υγεία, ασθένειες, ατυχήματα	4	Οι σημασίες και η λειτουργία του άρθρου και του επιθέτου
<i>Ενότητα 12:</i> Συγγενικές σχέσεις	4	Κατηγορίες επιθέτων. Κλίση επιθέτων
<i>Ενότητα 13:</i> Συγκοινωνία, ταξίδια, τουρισμός	4	Οι βαθμοί του επιθέτου και των επιρρημάτων
<i>Ενότητα 14:</i> Παιχνίδια-Δώρα	4	Ομοιόπτωτοι και ετερόπτωτοι προσδιορισμοί με ουσιαστικά
<i>Επαναληπτικές ασκήσεις</i>	2	
<i>Σύνολο ωρών</i>	65	

Με βάση τις διδακτικές ενότητες με τα γραμματικά και συντακτικά τους στοιχεία (Πίνακας 1), ο εκπαιδευτικός μπορεί να διδάξει τις αντίστοιχες γλωσσικές δομές της Ε.Ν.Γ. ή/και να εμβαθύνει περισσότερο, ακολουθώντας τις θεματικές των παραπάνω ενότητων. Έτσι, οι ενότητες μπορούν να διαμορφωθούν όπως τις παρουσιάζει ο Πίνακας 2.

Πίνακας 2. Οι ενότητες του σχολικού βιβλίου και τα γλωσσικά στοιχεία της Ε.Ν.Γ.

Ενότητες	Γλωσσικά στοιχεία της Ε.Ν.Γ.
<i>Ενότητα 1:</i> Επικοινωνία-Κώδικες	
<i>Ενότητα 2:</i> Σχολείο-Μαθητής	
<i>Ενότητα 3:</i> Η μουσική	Παράγραφος, περίοδος, πρόταση. Η δομή των νοημάτων
<i>Ενότητα 4:</i> Άνθη. Κήποι	Η λειτουργία των νοημάτων μέσα στην πρόταση. Το ονοματικό και το ρηματικό μέρος της πρότασης.
<i>Ενότητα 5:</i> Τόποι	Μορφές του ονοματικού και του ρηματικού μέρους της πρότασης.
<i>Ενότητα 6:</i> Εργασία-Επάγγελμα	Απλή, επαυξημένη, σύνθετη και ελλειπτική πρόταση
<i>Ενότητα 7:</i> Θέατρο-Τσίρκο	Ο συνταγματικός και παραδειγματικός άξονας
<i>Ενότητα 8:</i> Η θάλασσα	Τα είδη των προτάσεων. Η σύνδεση και ο χωρισμός των προτάσεων μιας περιόδου
<i>Ενότητα 9:</i> Μουσεία	Τα ουσιαστικά και οι προσωπικές αντωνυμίες
<i>Ενότητα 10:</i> Η μαγειρική	Το γένος και ο αριθμός των ουσιαστικών
<i>Ενότητα 11:</i> Υγεία, ασθένειες, ατυχήματα	Η λειτουργία του δειξίματος
<i>Ενότητα 12:</i> Συγγενικές σχέσεις	Τα επίθετα και ο σχηματισμός τους
<i>Ενότητα 13:</i> Συγκοινωνία, ταξίδια, τουρισμός	Οι βαθμοί του επιθέτου και των επιρρημάτων
<i>Ενότητα 14:</i> Παιχνίδια-Δώρα	Ομοιόπτωτοι και ετερόπτωτοι προσδιορισμοί

2. Παρουσίαση υποδειγματικής διδασκαλίας

Για να γίνει κατανοητή η συγκεκριμένη διδακτική προσέγγιση, κρίθηκε αναγκαία η παρουσίαση ενός σχεδίου-πλάνου μαθήματος όπου καταδεικνύεται η διδακτική πορεία και μεθοδολογία αυτής της προσέγγισης. Για το σκοπό αυτό επιλέχθηκε η διδακτική

ενότητα 4 που φέρει τον τίτλο «Άνθη. Κήποι» από το σχολικό εγχειρίδιο «Νεοελληνική Γλώσσα για το Γυμνάσιο, Τεύχος Α'». Η ενότητα έχει ως θέμα τα άνθη σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής του ανθρώπου και σύμφωνα με τους διδακτικούς στόχους επιδιώκεται:

- Να αναγνωρίζει ο μαθητής το λειτουργικό ρόλο της κάθε λέξης μέσα στο κείμενο και την πρόταση και να την κατατάσσει στα μέρη του λόγου.
- Να διακρίνει το ρηματικό και το ονοματικό μέρος της πρότασης, καθώς και τα είδη των λεκτικών συνόλων.
- Να αναγνωρίζει τις σύνθετες λέξεις.
- Να διακρίνει τα μέρη της παραγράφου.
- Να εμπλουτίζει το λεξιλόγιό του με λέξεις-εκφράσεις σχετικές με τα άνθη και τους κήπους και να τις αξιοποιεί στην παραγωγή γραπτού λόγου.

Οι ίδιοι στόχοι μπορούν να πραγματοποιηθούν στη διδασκαλία της Ε.Ν.Γ. αντίστοιχα. Συγκεκριμένα, ο εκπαιδευτικός μπορεί να διδάξει:

(α) το λειτουργικό ρόλο των νοημάτων μέσα στην πρόταση της Ε.Ν.Γ.

(β) το ονοματικό και το ρηματικό μέρος της πρότασης της Ε.Ν.Γ. και τα «λεκτικά» σύνολα

(γ) το σχηματισμό και τη σύνθεση των νοημάτων της Ε.Ν.Γ.

(δ) νέο λεξιλόγιο της Ε.Ν.Γ. (με βάση τον πίνακα λεξιλογίου) με θέμα τα άνθη και τους κήπους

(ε) την παραγωγή και δομή της παραγράφου κατά την αφήγηση στην Ε.Ν.Γ.

Για τη διδασκαλία τη συγκεκριμένης ενότητας διατίθενται πέντε συνολικά διδακτικές ώρες. Οι δύο μπορούν να αφιερωθούν στη διδασκαλία της Ε.Ν.Γ. για την υλοποίηση των παραπάνω στόχων. Έτσι, στην πρώτη διδακτική ώρα οι μαθητές μπορούν να διδαχθούν το ονοματικό και το ρηματικό μέρος και στη δεύτερη, την παραγωγή παραγράφων κατά την αφήγηση στην Ε.Ν.Γ.

2.1 Στην πρώτη 45λεπτη διδακτική ώρα

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ξεκινήσει μια συζήτηση γενικά πάνω στα άνθη και στους κήπους (για 5'). Ως αφορμή μπορεί να χρησιμοποιηθεί αυθεντικό γλωσσικό υλικό, όπως για παράδειγμα, περιοδικά ή εικόνες σχετικά με το θέμα της ενότητας. Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να συνδυαστεί με το τρίτο μέρος της ενότητας, «Λεξιλόγιο», για να εμπλουτίσουν οι μαθητές το λεξιλόγιο της Ε.Ν.Γ. Το εισαγωγικό κείμενο «Ένα ακριβό τριαντάφυλλο» μπορεί να προβληθεί (για 10') σε βίντεο Ε.Ν.Γ. μέσα στην τάξη, είτε από τον εκπαιδευτικό είτε από άλλον ενήλικα κωφό. Μετά την παρουσίαση του κειμένου, ο εκπαιδευτικός μπορεί να θέσει ερωτήσεις (για 5') πάνω στο βίντεο για να γίνει η ανάλυση του κειμένου. Οι ερωτήσεις μπορούν να αφορούν το νόημα του κειμένου ή/και τα γλωσσικά στοιχεία που αυτό παρουσιάζει. Στο σημείο αυτό μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου, της σελίδας 67.

Στη συνέχεια, ο εκπαιδευτικός μπορεί να προχωρήσει (για 15') στην παρουσίαση του γραμματικού φαινομένου της ενότητας. Αρχικά, μπορεί να εξηγήσει τη σύνταξη των προτάσεων της Ε.Ν.Γ. όπου προηγείται το υποκείμενο (ή το θέμα) και μετά το κατηγορημα (π.χ. ρήμα, επίθετο, ουσιαστικό), όπως στο παράδειγμα²:

(2α) ΚΟΡΙΤΣΙ ΛΟΥΛΟΥΔΙ++ ΜΥΡΙΖΩ

(Το κορίτσι μυρίζει το λουλούδι)

² Οι προτάσεις της Ε.Ν.Γ. παρουσιάζονται χρησιμοποιώντας γλωσσήματα και σύμβολα της διεθνούς βιβλιογραφίας (Baker & Cokley 1986; Smith et al. 1988).

Στην πρόταση αυτή το νόημα ΚΟΡΙΤΣΙ αποτελεί το υποκείμενο (το ονοματικό σύνολο) και τα νοήματα ΛΟΥΛΟΥΔΙ, ΜΥΡΙΖΩ το κατηγορήμα (το ρηματικό σύνολο) της πρότασης. Στο σημείο αυτό ο εκπαιδευτικός μπορεί να κάνει μία μικρή νύξη στον τρόπο διάκρισης ενός νοήματος ως ονόματος (ουσιαστικού) και ως ρήματος. Ένα νόημα έχει το ρόλο ενός ουσιαστικού, όταν επαναλαμβάνεται μια-δυο φορές κατά την εκφορά του (π.χ. ΛΟΥΛΟΥΔΙ) ενώ έχει το ρόλο ρήματος, όταν δε διαδέχεται από καμία επανάληψη κίνησης κατά την εκφορά του. Στις προτάσεις της Ε.Ν.Γ. και κάθε άλλης νοηματικής γλώσσας, το ονοματικό και ρηματικό μέρος είναι δυνατόν να αποτελούνται από ένα απλό νόημα, όπως δείχνει το παρακάτω παράδειγμα:

(2β) ΛΟΥΛΟΥΔΙ++ ΛΟΥΛΟΥΔΙ “ανθίζω”
(Ένα λουλούδι που ανθίζει)

Το ονοματικό και το ρηματικό μέρος δηλαδή αποτελούνται από ένα μόνο νόημα το ΛΟΥΛΟΥΔΙ, το οποίο παίζει το ρόλο ρήματος όταν εκτελείται μία μόνο φορά και σε πιο αργή κίνηση.

Για να διαπιστώσει ο εκπαιδευτικός εάν οι μαθητές κατανόησαν το συγκεκριμένο συντακτικό φαινόμενο, μπορεί να απευθύνει την άσκηση 1 (για 10’):

*Άσκηση 1 (Εποπτικό υλικό: βίντεο ή Η/Υ και βίντεο-προτζέκτορας):
«Παρακολουθήστε το παρακάτω βίντεο και βρείτε το ονοματικό και ρηματικό μέρος των προτάσεων».*

Για την παρουσίαση της άσκησης 1 (και όσων ακολουθούν) απαιτείται η προβολή βίντεο (VHS ή ψηφιακό μέσω CD/DVD ROM) μέσα στην τάξη. Με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν βίντεο νοηματικής όσες φορές κρίνουν ότι τους είναι αναγκαίο για να αναλύσουν τις προτάσεις στα μέρη τους. Όπως πιο πάνω, ο εκπαιδευτικός ή κάποιος ενήλικας κωφός μπορεί να δημιουργήσει τις προτάσεις της δραστηριότητας στο βίντεο. Φυσικά, αντί της προβολής βίντεο, μπορεί να επιλέξει να παρουσιάσει τις προτάσεις μέσα στην τάξη, όσες φορές οι μαθητές του ζητήσουν να τις επαναλάβει.

2.2 Στη δεύτερη 45λεπτη διδακτική ώρα

Το μάθημα μπορεί να αρχίσει χωρίζοντας ο εκπαιδευτικός τους μαθητές σε ομάδες (βλ. επίσης Χατζηδάκη 2002) και απευθύνοντάς τους την άσκηση 2 «Βρες το νόημα» (για 10’). Στην άσκηση αυτή οι μαθητές πρέπει να περιγράφουν στην αντίπαλη ομάδα τη σημασία ενός νοήματος (σχετικού με το θέμα της ενότητας), χρησιμοποιώντας απλές χειρονομίες και μίμηση. Παρόμοια παιχνίδια αποτελούν το «ρουκ-ζουκ», το «ταμπού», το παιχνίδι των είκοσι ερωτήσεων, τα οποία ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει για να πραγματοποιήσει τους διδακτικούς στόχους της συγκεκριμένης ενότητας. Ο πίνακας λεξιλογίου στις σελίδες 74-75 μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως πηγή λέξεων-νοημάτων για τις περιγραφές των μαθητών.

Για το τέταρτο μέρος της ενότητας «έκφραση-έκθεση», ο εκπαιδευτικός μπορεί να παρουσιάσει τη δομή της παραγράφου στην Ε.Ν.Γ. Ο λόγος της Ε.Ν.Γ. διακρίνεται σε παραγράφους κατά την αφήγηση, οι οποίες διακρίνονται μεταξύ τους με μία σύντομη και αισθητή παύση κατά την αφήγηση ή με τη χρήση του νοήματος ΠΕΡΙΘΩΡΙΟΠΟΙΗΣΗ (Τριανταφυλλίδης 1997: 220) ή/και με εξωχειρμικά στοιχεία της γλώσσας (π.χ. εκφράσεις προσώπου).

Στη συνέχεια, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τους μαθητές να εργαστούν σε ομάδες στην άσκηση 3 (για 10') η οποία αποτελείται από τα σκίτσα του σχολικού εγχειριδίου της σελίδας 86.

Άσκηση 3: (Εποπτικό υλικό: βίντεο κάμερα, βίντεο)

«Επίλεξε ένα από τα παρακάτω σκίτσα και σχολίασέ το σε 1-2 παραγράφους (8 λεπτά). Να υποθέσεις ότι το κείμενό σου θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του σταθμού ειδήσεων κωφών (www.DeafStation.com)».

Για την υλοποίηση αυτής της άσκησης, είναι προτιμότερο να υπάρχει μέσα στην τάξη μία βιντεοκάμερα, ώστε να βιντεοσκοπηθεί το έργο ορισμένων μαθητών και να προβληθεί μέσα στην τάξη για ανάλυση. Σε αυτήν την περίπτωση, ο εκπαιδευτικός οφείλει να επιλέξει ένα έργο μιας ομάδας και να ζητήσει από τους μαθητές να βρουν τα δομικά στοιχεία (θεματική περίοδο, λεπτομέρειες ή σχόλια και περίοδο κατακλείδα) της αφήγησης (για 15'). Η άσκηση αυτή μπορεί να εκτελεστεί και ατομικά από κάθε μαθητή. Έτσι, ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει ένα δυο μαθητές για να παρουσιάσουν την αφήγησή τους μπροστά στην κάμερα και στην υπόλοιπη τάξη με σκοπό την ανάλυση της αφήγησής τους. Μετά την ανάλυση, μπορεί να αναπτυχθεί συζήτηση (για 10') γύρω από τη δομή της αφήγησης ή/και από τις απορίες που οι μαθητές τυχόν να έχουν.

Οι δραστηριότητες 1-4 που προτείνονται στη σελ. 87 του σχολικού βιβλίου μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη των παραγράφων στην Ε.Ν.Γ. Ιδιαίτερα η δραστηριότητα 4³ μπορεί να δοθεί για την ανάπτυξη και καλλιέργεια της αφήγησης στην Ε.Ν.Γ. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει μία από τις δραστηριότητες 1-4 και να τις απευθύνει στους μαθητές ως «εργασία στο σπίτι».

3. Επίλογος – Προτάσεις

Η παρουσίαση της υποδειγματικής ενότητας στηρίχθηκε στους στόχους του ισχύοντος Α.Π.Σ., όπως αυτοί εφαρμόζονται στη διδασκαλία της νεοελληνικής στα ακούοντα παιδιά της Α΄ Γυμνασίου. Όπως σημειώθηκε παραπάνω, η ένταξη της Ε.Ν.Γ. στο ωρολόγιο πρόγραμμα του Α.Π.Σ. δεν επιφέρει καμία αλλαγή στη διδασκαλία της ύλης της νέας ελληνικής γλώσσας αλλά την ενισχύει, καθώς οι μαθητές είναι σε θέση να κατανοούν τη λειτουργία των δομών των δυο γλωσσών.

Η ενότητα προσεγγίστηκε διδακτικά έχοντας υπόψη ορισμένες από τις βασικές αρχές της δίγλωσσης εκπαίδευσης (Johnson et al. 1994: 597; Paterson 1998: 97; Strong 1988):

1. Πρώτη γλώσσα των κωφών παιδιών πρέπει να είναι η φυσική τους γλώσσα, η νοηματική.

2. Η νοηματική και η ομιλούμενη γλώσσα πρέπει να διδάσκονται ως ξεχωριστές και ισότιμες γλώσσες.

3. Το σχολικό περιβάλλον πρέπει να παρέχει με φυσικό τρόπο γλωσσικά ερεθίσματα για την ανάπτυξη και τον εμπλουτισμό των δυο γλωσσών.

³ Η δραστηριότητα 4 έχει ως εξής: «Κάντε ένα λεύκωμα με στίχους από τραγούδια διάφορων εποχών που αναφέρονται σε λουλούδια. Μπορείτε να ταξινομήσετε το υλικό σας είτε κατά τη χρονολογία είτε κατά το είδος του τραγουδιού (στίχοι-σύνθεση)». Με βάση αυτή τη δραστηριότητα, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τους μαθητές να δημιουργήσουν τη δική τους αφηγηματική ικανότητα στη σύνθεση ποιημάτων – τραγουδιών στην ΕΝΓ. Είναι επίσης δυνατόν οι μαθητές να αναπτύξουν 'αφηγηματικό κείμενο' στην ΕΝΓ με βάση το θέμα της ενότητας, δηλ. τα λουλούδια. Γενικά, ο εκπαιδευτικός μπορεί να τροποποιήσει τη δραστηριότητα, ανάλογα με τις ικανότητες και ανάγκες των μαθητών.

Επιπλέον, σύμφωνα με το Ν2817/2000, είναι στη βούληση του εκπαιδευτικού να επιλέξει τη μέθοδο εκπαίδευσης του κωφού παιδιού για να καλύψει την ύλη του προγράμματος σπουδών της νέας ελληνικής γλώσσας. Κατά συνέπεια, η ύλη μπορεί να καλυφθεί με την εισαγωγή της Ε.Ν.Γ. στο ωρολόγιο πρόγραμμα. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διδάξουν τη νεοελληνική στη βάση της Ε.Ν.Γ. και το αντίστροφο. Άλλωστε, αυτό ορίζει η δίγλωσση εκπαίδευση.

Βέβαια, η διδασκαλία της Ε.Ν.Γ. προϋποθέτει άριστη γνώση της γλώσσας από την πλευρά των εκπαιδευτικών. Χωρίς την ευχέρεια στην Ε.Ν.Γ. δεν είναι εφικτή η επικοινωνία μέσα στην τάξη και φυσικά, η δίγλωσση εκπαίδευση των κωφών μαθητών. Οι εκπαιδευτικοί που διορίζονται στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής (Σ.Μ.Ε.Α.) ή/και στα τμήματα ένταξης κωφών, οφείλουν να συνειδητοποιήσουν τη σημασία της Ε.Ν.Γ. στην εκπαίδευση αυτών των παιδιών, ειδικά από το 2005 που δημοσιεύτηκαν Α.Π.Σ. κωφών και βαρηκόων για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Επίσης, τονίζεται ότι η παρούσα ενότητα βασίστηκε σε μία τέταρτη αρχή της δίγλωσσης αγωγής: στη διδασκαλία της κουλτούρας της κοινωνίας των ακουόντων και της κοινότητας των κωφών. Σύμφωνα με τους Jacobowitz (1992) και Kelleher & Fernandes (1992) το σχολείο πρέπει να ενθαρρύνει την καλλιτεχνική έκφραση των μαθητών στη νοηματική γλώσσα, καθώς μέσω της λογοτεχνίας και ποίησης παρουσιάζουν τις πραγματικές τους εμπειρίες και με αυτόν τον τρόπο κερδίζουν την αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθησή τους, αναπτύσσουν τη δημιουργικότητα και εκφραστικότητά τους και γνωρίζουν την κουλτούρα και την ιστορία της κοινότητας των κωφών. Οι ασκήσεις της υποενότητας «έκφραση-έκθεση» σχεδιάστηκαν με στόχο να καλλιεργηθεί αυτή η πολιτισμική έκφραση των μαθητών. Ας μην αγνοείται το γεγονός ότι ο πληθυσμός των κωφών μαθητών φέρει βιώματα και των δυο κόσμων, καθώς το 90% προέρχεται από ακουόντες και το 10% από κωφούς γονείς.

Το υλικό που προτείνεται για τη διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας και όλης της ύλης αποτελείται από βίντεο νοηματικής. Όλες πλέον (ή οι περισσότερες) σχολικές μονάδες είναι εξοπλισμένες με μία τηλεόραση, μία βιντεοκάμερα, αίθουσα με ηλεκτρονικούς υπολογιστές και βίντεο. Το εποπτικό αυτό υλικό μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τον εκπαιδευτικό για τη δημιουργία διδακτικού υλικού Ε.Ν.Γ. το οποίο διατηρείται και αποθηκεύεται στους ψηφιακούς δίσκους CD/DVD ROM. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να δημιουργηθεί αρχεακό υλικό κάθε ενότητας, για να χρησιμοποιείται κάθε φορά που κρίνεται αναγκαίο. Η διδασκαλία της Ε.Ν.Γ. (όπως και κάθε άλλης νοηματικής γλώσσας), δε νοείται χωρίς τη χρήση βίντεο, λόγω της οπτικοκινητικής της φύσης (Mertzani 2004). Επιπρόσθετα, για τη δημιουργία αυτού του υλικού προτείνεται η συνεργασία κάθε σχολικής μονάδας με την Ομοσπονδία Κωφών Ελλάδος ή/και με τα σωματεία κωφών.

Βιβλιογραφία

- Baker, C. & D. Cokely (1986). *American Sign Language: a teacher's resource text on grammar and culture*. Silver Spring, Md.: T. J. Publishers.
- Jacobowitz, L. E. (1992). "American Sign Language Literature: Curriculum considerations". In *Deaf Studies for educators, Conference Proceedings 1991*. Washington, DC: Gallaudet University Press, 76-79.
- Johnson, R. E, S. K. Liddell & C. J. Erting (1994). "A brief overview of "unlocking the curriculum". In C. J. Erting, R. C Johnson, D. L. Smith & B. D. Snider (eds), *The Deaf Way*. Washington, DC: Gallaudet University Press, 593-597.
- Kelleher, J. F. & J. J. Fernandes (1992). "The world according to the Deaf: The place of ASL literature in a comprehensive Deaf Studies curriculum". In *Deaf Studies for educators, Conference Proceedings 1991*. Washington, DC: Gallaudet University Press, 35-41.

- Marschark, M. (1997). *Raising and Educating a Deaf child*. Oxford: Oxford University Press.
- Mertzani, M. (2004). *The Teaching of Greek Sign Language: Hearing Learners' Perceptions of their Deaf Tutors' Teaching Methods and their Beliefs and Expectations*. Unpublished MPhil Dissertation, Centre for Deaf Studies, U.K.
- Moore, D. (1996). *Educating the Deaf: Psychology, principles and practices*. Boston, MA: Houghton Mifflin.
- Paterson, J. F. (1998). "Literacy: An emerging Bilingual/ Bicultural program for Deaf and CODA children in Australia". In A. Weisel (ed.), *Proceedings of the 18th International Congress on Education of the Deaf*, vol.1, 93-98.
- Silvester, T. (1998). "Managing a bilingual programme (BSL and English) in a school for Deaf children". In A. Weisel (ed.), *Proceedings of the 18th International Congress on Education of the Deaf*, vol. 1, 31-36.
- Smith, C., E. M. Lentz & K. Mikos (1988). *Signing Naturally. Teacher's curriculum guide, level 1*. San Diego, California: Dawn Sign Press.
- Strong, M. (1988). "A bilingual approach to the education of young deaf children: ASL and English". In M. Strong (ed.), *Language learning and Deafness*. Cambridge: Cambridge University Press, 113-127.
- Τριανταφυλλίδης, Γ. (1997). *Ο λόγος των νευμάτων*. Θεσσαλονίκη: Σωματείο «Οι φίλοι των κωφαλάων Θεσσαλονίκης».
- ΥΠΕΠΘ & Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2003). *Νεοελληνική Γλώσσα για το Γυμνάσιο. Τεύχος Α'*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- ΥΠΕΠΘ & Τμήμα Β/Βάθμιας Εκπαίδευσης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (2002). *Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στο Γυμνάσιο*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Χατζηδάκη Α. (2002). "Η συμβολή της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας στη διδασκαλία της γλώσσας σε μειονότητες: Ένα σχέδιο μαθήματος". Στο Ε. Τρέσσου & Σ. Μητακίδου (επιμ.), *Η Διδασκαλία της Γλώσσας και των Μαθηματικών. Εκπαίδευση Γλωσσικών Μειονοτήτων*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 245-252.